

Att skapa samiska rum i modersmålsundervisning genom temaarbete

Carla Jonsson, Umeå universitet

Constanze Ackermann-Boström, Uppsala universitet

Att arbeta med tema i undervisningen av de nationella minoritetsspråken erbjuder många möjligheter. Den inledande didaktiska frågan – varför? – besvaras liksom för andra modersmål genom formuleringar i de aktuella kurs- och ämnesplanerna. Arbetet med teman i modersmålsundervisningen erbjuder en god möjlighet att bryta ned och konkretisera lärandemål i praktiken samt skapar delaktighet och sammanhang i modersmålsundervisningen. Den här texten¹ fokuserar på temabaserad undervisning i ämnet samiska² som modersmål men kan användas till alla nationella minoritetsspråk.

Modersmålsundervisningen präglas av stark heterogenitet och mångfald när det gäller elevers språkkunskaper, ålder och relation till språken. I samma undervisningsgrupp finns ofta elever som läser samiska som förstaspråk respektive andraspråk. Detta leder till att det språkligt är en stor variation i gruppen. Genom att arbeta med tema får lärare möjlighet att individanpassa undervisningen. Man kan till exempel tänka sig att en uppgift för elever som läser samiska som förstaspråk kan vara att skriva en text medan elever som har språket som andraspråk får i uppgift att muntligt presentera uppgiften och skriftligt presentera några ord eller fraser i en powerpoint. Lärare kan också arbeta med ett och samma tema i olika årskurser.

För elever som läser samiska som modersmål kan den språkliga situationen skilja sig starkt. En del lever i Sápmi i familjer där samiska är närvarande. Andra elever lever däremot utanför det historiska språk- och kunskapsområdet där den dagliga kontakten med samiska och samisk kultur inte nödvändigtvis är lika närvarande. Även

¹ Författarna vill tacka Peter Steggo, språkkonsulent på Samiskt språkcentrum, för granskning av texten, samt kommentarer och synpunkter ur ett samiskt perspektiv. Gijjto!

² I denna text används samiska som ett paraplybegrepp för de fem samiska varieteterna (lule-, nord-, pite-, syd- och umesamiska) som finns i Sverige.

språkkunskaper kan variera kraftigt mellan olika elever på grund av den språkbytesprocess som ofta skett inom samiska familjer som ett resultat av 'försvenskningssprocessen' varigenom samiska språk har marginaliserats i Sverige. En del elever är förstaspråkstalare medan andra inte har samiska med sig hemifrån.

Vad, hur och för vem?

När man står inför val av tema betonas vikten av att knyta an till elevernas vardag. Här kan det finnas utmaningar beroende på var undervisningen äger rum. Befinner man sig i Sápmi är det troligen lättare för läraren att skapa samiska rum i modersmålsundervisningen. Men även om det geografiska avståndet kan vara långt är det angeläget för eleverna själva, inte minst för deras identitetsutveckling att skapa samiska rum.

Temabaserad undervisning med fokus på samiska teman kan samtidigt öppna upp för möjligheter att samarbeta med vårdnadshavare, familj, släkt samt andra personer som till exempel musiker, författare, bibliotekarier och forskare för att gemensamt skapa samiska rum. Man kan tänka sig att man väljer ett tema som är angeläget för eleverna där familj och släkt bjuds in att delta och bidra med sina kunskaper och erfarenheter, till exempel genom samtal och intervjuer, eller genom att besöka undervisningsgruppen. Det kan vara teman som árbediehtu (traditionell samisk kunskap) när det gäller olika samiska näringar så som fiske, rennäring och jakt. Det kan också handla om andra kunskaper så som duodji (samiskt hantverk) eller matlagning och -förädling.³

Genom att bjuda in familj eller släktingar kan kunskap spridas över generationsgränserna samtidigt som man sänder ut en signal om att den kompetens eleverna besitter är en tillgång. Att föra traditionella kunskaper vidare till nästa generation är också viktigt för språkligt och kulturellt återtagande och ett mycket relevant steg i dekoloniseringsprocessen eftersom samiskt språk och samisk kultur under lång tid marginaliserats och stigmatiserats i Sverige.

³ Samiska informationscentrumet som drivs av Sámediggi, Sametinget, har en informations- och kunskapsportal där man kan lära sig mer om samer, samiska och Sápmi. Portalen nås på <https://samer.se/>. Även på Sámediggis hemsida (<https://sametinget.se/>) finns samlad information om samer och de samiska språken.

För att stärka elevers deltagande och motivation är det bra om elever får möjlighet att påverka valet av tema. Lärare och elever kan tillsammans brainstorma kring samiska teman som eleverna finner relevanta. Man kan också med fördel planera tidsramarna för arbetet och bestämma ungefär hur länge det är önskvärt och möjligt att arbeta med just detta tema. Eleverna kan också fundera över vilka andra aktörer de vill bjuda in till temat, till exempel någon aktuell författare som har skrivit om eller på språket, eller någon artist som sjunger på eller om samiska och/eller samiska teman.

Elevernas kontakt med det samiska kulturlivet kan se väldigt olika ut. En utmaning inom språkrevitaliseringsinsatser är att man ofta använder sig av de äldres språk- och kulturkunskaper eftersom de ofta anses vara särskilt kunniga när det gäller språk och kultur (se till exempel Hinton, 2014). Här kan det dock finnas en intresse- och generationskonflikt för unga samer. Att bjuda in författare, konstnärer, artister eller andra personer som eleverna själva väljer kan stärka deras koppling till språket och kulturen samt påverka deras självkänsla och identitet. Genom elevernas involvering i skapandet av en temabaserad undervisning förvandlas de till aktiva aktörer som skapar sin egen språkpolicyprocess (Mc Carty m.fl., 2009). Digitala möjligheter öppnar upp för att bjuda in till exempel en författare att presentera en ny bok, en forskare att berätta något om sin forskning eller även att ha kontakt med elever i andra delar av Sápmi. Vid digitala presentationer, liksom vid andra presentationer, kan eleverna med fördel förbereda frågor som de kan ställa till inbjudna gäster och gemensamt reflektera utifrån jämförande perspektiv.

De teman som presenteras i texten *Att arbeta med tema i ämnet modersmål* är allmängiltiga och har relevans för elever i de nationella minoritetsspråken. Man kan tänka sig att man arbetar med naturen i elevernas närmiljö, med elevernas skola, med relationen mellan språk och kultur eller med relationen mellan språk och identitet och så vidare. Om man väljer att arbeta med språk kan man arbeta med språks ursprung, språks olika status, attityder gentemot språk och språk i elevernas vardag för att nämna några förslag.

Sammanfattningsvis erbjuder temaarbete många olika möjligheter för undervisning i de nationella minoritetsspråken. Nyckeln i temaarbetet är att knyta an till något aktuellt för eleverna i deras vardag. Det är också angeläget att öppna upp för olika möjligheter till samarbete till exempel mellan modersmålslärare i olika samiska varieteter.

Referenser

Hinton, L. (2014). Foreword. I L. T. Wyman, T. L. McCarty & S. E. Nicholas (red.) *Indigenous youth and multilingualism. Language identity, ideology, and practice in dynamic cultural worlds* (s. ix–xiv). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203121436>

McCarty, T. L., Romero-Little, M. E., Warhol, L., & Zepeda, O. (2009). Indigenous Youth as Language Policy Makers. *Journal of Language, Identity & Education*, 8(5), 291–306. <https://doi.org/10.1080/15348450903305098>